

ÖRKÉNY ISTVÁN, SZILÁGYI JÁNOS GYÖRGY ÉS VAJNA JÁNOS LEVÉLVÁLTÁSA¹

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, 1942. június 9.²

Édes Jánoskám!

Nekem itt nagyon jó dolgom van, áthelyeztek a keresztény századba, ahol több ráérő időm is van. Ezalatt sikerült *végkép* meggyőződnöm arról, hogy a mi álmelméletünk csakugyan ér valamit. Én pl. csaknem minden éjjel „alszom”. (Tanúk előtt, tehát nem blöffölök!)

Az alvás megszűnésének időpontjára a következő szavakat ajánlom: Zurbaran, Kozsehuba, Linkvangule, intilizom, fölébredni. Mind jó, de egyik sem különösen találó. Kár, hogy „tutulni” már jelent valamit, mert nagyon jó lett volna!

Írjál erről!

Ölel, Anyád kezét csókolja Pista

Szilágyi János György - Örkény Istvánnak, 1942. június 15-17. között³

Drága Pista, nagy örömmel olvastuk híreidet, reméljük, a végleges kibontakozás sem késik sokáig. Itt egyébként mindenki szerelmes, nagy szezon van, a nők kivirágzottak, és mit tehetünk mi ilyenkor esendő gyarlóságunkban. Hiszen mindnyájan ettünk a gránátalmafáról és már itt fent el vagyunk kötelezve a Lentieknek. Nagyon jól vagyunk – már ahogy *ilyenkor* lehet – kivéve, hogy te nem vagy itt. Karinthy Gábor könyvelői állás után szaladgál, Ádámnak rajongó szektákkal van mindig baja, Jóska földosztást követel, Gönczy⁴ túlrad korlátain, nem ismer határt. Minden

¹ Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta: Bardoly István. Szerkesztette: Markója Csilla. Köszönettel tartozunk Radnóti Zsuzsának értékes segítségével.

² A levelezőlapon Örkény István írásával: V. 9. Bélyegzőn: Nagykáta, 1942. jún. 9. Címzés: Nagyságos Szilágyi János úrnak Budapest V Sziget u. 27. Közölve: Örkény István: *Egyperces levelek*. 3. bőv., átdolg. kiad. Szerk. Radnóti Zsuzsa. Budapest, 2004. 31.

³ Bélyegző, 1942. jún. 15-17. – felülbélyegezve: Elköltözött. vissza: Budapest. Címzés: Örkény István 101/3 t. m. sz. Nagykáta. Feladó: Budapest V. Sziget-u. 27. III. 6.

⁴ Gönczy Gábor jogász, a baráti kör tagja, Ukrajnában pusztult el. (Radnóti Zsuzsa jegyzete az idézett

könyvébe ezt írja be: Odi profanum vulgus et arceo.⁵ Az ünnepben⁶ megjelenik 15-én novellád, ugyanabban a számban *Atellanámról*⁷ is lesz egy kis – persze jelentőségével egyáltalán nem arányban álló – ismertetés PÖG⁸ tollából (Az Illés-kérdés tárgyalására a szerkesztőség a nehéz és kényes ügyre való tekintettel nem adott helyet).

Hogy azonban leveled igazi tárgyára térjek, hallatlanul izgalmas és érdekes, amit az „alvás” körüli újabb megfigyeléseidről írsz. Azt, amit te, ha jól olvasom, „felébredni”-nek nevezel többek közt, azóta – tőled függetlenül – én is észleltem, sőt Tacitus-olvasmányaimban olyan helyre bukkantam, amelyből – persze minden fenntartással – arra lehet következtetni, hogy egyes északi finnugor népek is ismerték ezt a jelenséget, ha az „alvást” persze nem is. Újabb kísérleteim azt mutatják, hogy alighanem van valami abban, hogy egykarú kézenállásban ez utóbbi állapot könnyebben előidézhető. Írj, ölel Szilágyi János

Örkény István - Vajna Jánosnak, illetve Szilágyi János Györgynek, 1942. december 26.⁹

Kedves Jancsi!¹⁰ Mi van veletek? Szilágyi bevonult-e és neked kell-e jelentkezned? És Cini?¹¹ És mi az, hogy Dev.[ecseri] „egyelőre” huszár? Azután mi lesz? Hóhér? Látom, hogy nagyon ritkult a banda, igazán béke lehetne már! Hogy van Márti és Andris?¹² Eljegyzésük tart-e még? Egyébként köszönöm, hogy eljársz novellám ügyében, egyet innen is küldök 1-2 hét múlva, vedd pártfogásodba!

Jancsi, jól vagyok, vágyom haza és öllelek valamennyieteket.

XII/26

Pista

Édes Jánoskám! Nagyszerű lesz, ha te is idejössz, írunk majd egy könyvet „Az orosz

kötetben).

⁵ Gyűlölöm a hitvány tömeget és távol tartom magam tőle. Horatius Ódáiból (III. 1., 1.)

⁶ *Ünnep*. Irodalmi folyóirat. 1934–1944 között Budapesten jelent meg Bethlen Margit, majd Horváth Zoltán szerkesztésében.

⁷ Szilágyi János György: *Atellana. Tanulmányok az antik színjátszásról*. Budapest, Tipográfiai Műintézet, 1941. – SzJGy doktori disszertációja.

⁸ Pogány Ödön Gábor (1916–1998) művészettörténész, műkritikus.

⁹ A két levél egy levélpapíron. Közölve: Örkény István: *Egyperces levelek*. 3. bőv., átdolg. kiad. Szerk. Radnóti Zsuzsa. Budapest, 2004. 34. – Még egy Szilágyi János Györgynek írt tábori lapja közölve 1942-ből: „Se Operába, se hangversenyre nem nagyon járok. Mostanában a hason csúszásra és emberölésre fektetem a hangsúlyt.” – Uo., 34.

¹⁰ Vajna János (1921–1993) („Vanyek”), újságíró, műfordító, Vajna Márta testvére, a Kerényi-kör és a „szombati” társaság tagja.

¹¹ Karinthy Ferenc.

¹² Vajna Márta és Bródy András.

világkép” címen! Lapod (Cinié is) megjött, fenemód örültem. Gönczit küldjétek ide, csak egy éjszakára. Én nagyon jól vagyok, sokat tislizek,¹³ színházba keveset járok, inkább a koránkelésre fektetem a súlyt. Ha Ovidiusod borítékban elfér, küldd el! És ne tórd, hogy barátaink elfelejtsenek!

Ölellek Pista

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, [1955]

Kedves Barátom!

Bensőséges, szép családi estét töltöttünk az *Acta Antiqua* 3/1955 sz. különlenyomata fölött.¹⁴ 3 éves kislíam, aki még selypen beszél, így kiáltott föl: Fafa!

(E szó pontos kiejtése: fasza. Jelentése: kitűnő, alapos, elmélyült munka, stb.)

Ölel

Örkény István

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, [1958]

Kedves Jancsi!

Száműzetésed napjaiban gyermekeim a te neveddel tértek aludni. A Hősi Helytállás példájaként emlegettük egymás közt Sz. J. Gy.-t. Amikor láttuk, hogy egyes emberek fejet hajtának a hatalom előtt, még mindig büszkén gondoltunk Sz. J. Gy.-re, aki egy debreceni kloakában hízott patkányokat tanít szolfézsra, miközben ő maga éhezik és rongyokban csühhölődik.

Sajnos, megküldted könyveidet,¹⁵ melyeket néven se nevezek, nehogy a papírt becstelenséggel mocskoljam be. Se gyermekeimnek, se feleségemnek nem mutattam, mert ők is tudnak ám a sorok között olvasni! Hiába ügyeskedsz, hogy művészettörténeti köntösbe bújtasd ronda talpnyalásodat. Nyelved ki-kiböki a papírost. Elég egy idézet: „Érdekeik védelmére ültették egy-egy városállam élére az ú. n. tyrannusokat, akik stb stb”.

¹³ Traccsolás.

¹⁴ Szilágyi János Györgynek az *Acta Antiqua*, 3. 1955. évfolyamában recenziói jelentek meg: Borzsák István: Budai Ézsaiás és klasszika-filológiánk kezdetei. Budapest, 1955.; Borzsák István: A magyar klasszika-filológiai irodalom bibliográfiája (1926-1950). Budapest 1952. - (oros nyelven) 345-351. és An approach to the appreciation of Etruscan art. P. J. Riis: An introduction to Etruscan art. Copenhagen, Munksgaard, 1953. - 352-356.

¹⁵ Szilágyi János György: *A görög művészet kezdetei*. Budapest, 1958. (A TIT József Attila Szabadegyetemének előadásai. Művészettörténet, 6.); Szilágyi János György: *A görög művészet virágkora*. Budapest, 1958. (A TIT József Attila Szabadegyetemének előadásai. Művészettörténet, 7.)

Sapienti sat. Értünk mi Athén gőzölgő dicshimnuszaiából. Tudjuk, mit értenek a mi „érdekeink védelme” alatt. PÖG¹⁶ is tudni fogja. A Kossuth Díj Jelölő Bizottság szintén. „Nézd, fecske, már itt a tavasz” – ebbe nehéz *mást* beleolvasni, mint ájult kincstári optimizmust.

Fúj.

Gyerekeimnek azt fogom mondani, hogy Debrecenben elestél és a Nagyerdőn nyugszol, jeltelen sírban. Inkább olvassák a *Leninizmus kérdéseit*,¹⁷ mint ezeket a kancsal allegóriákat. Én pedig a majdani Sz. J. Gy-utcában le fogom tagadni, hogy ismertelek.

Üdvözöl

Örkény István

v. barát

Örkény István – Szilágyi János Györgynek, [1961]

Kedves Jancsi!

Megkaptam kötetedet, melynek címe: „A görög művészet késő- stb. stb.”.¹⁸ Nem sok örömöm telt benne. Nincs egyetlen új megállapításod, egyetlen meglepő ítéleted sem, kivéve a köteted végén szereplő egyetlen kijelentést: „Felelős szerkesztő Bessenyei Mária és Kázdý Beatrix”. Ezeket megbasznam. Agyba-főbe dicsérsz mindent, ami a XXII. kongresszus fényében kínosan hat. Ma már meg lehet írni a rosszat is. Miért hallgatsz a hibákról? Hány repedt váza, orratörött szobor, mindjárt a címlapképnek egy csomó testrésze hiányzik. Erről a kötetben egy szó sincs.

Olvasd el újra figyelmesen Hruscsov elvtárs beszámolóját. Amit Viljamsz¹⁹ füvesvetésforgójáról mondott, szószerint illik – sajnos – terád.

Ne haragudj őszinte szavaimért.

Üdvözlettel

Örkény István

*Örkény István – Szilágyi János Györgynek, [1963]*²⁰

¹⁶ Pogány Ödön Gábor ebben az időben a Szépművészeti Múzeum főigazgató-helyettese volt.

¹⁷ Utalás Sztálin egykori „népszerű” alpművére.

¹⁸ Szilágyi János György: *A görög művészet késő-klasszikus kora*. Budapest, 1961. (A TIT József Attila Szabadegyetemének előadásai. Művészettörténet, 8.)

¹⁹ A V. R. Viljamsz szovjet tudós által kidolgozott módszer értelmében az árunövények vetésforgójában néhány szakaszon élő pázsitfűvek és pillangósok keverékét iktatták be. Ezek főleg takarmányt szolgáltattak, de elősegítették a morzsalékos talajszerkezet kialakulását is, a pillangósok pedig nitrogént kötöttek meg. A füves vetésforgót sokan bírálták, mint külterjes termelési rendszert, így Hruscsov, 1961. november 16-án Novoszibirszkben tartott beszédében.

²⁰ Közölve: Örkény István: *Egyperces levelek*. 3. bőv., átdolg. kiad. Szerk. Radnóti Zsuzsa. Budapest, 2004. 197.

Kedves Jancsikám!

Nagy örömmel kaptam meg szép kiállítású könyvedet.²¹ Valósággal habzsolva olvastam. A fordítás szép, világos, magyaros. Nem tanáros, inkább kicsit zsidós, de az jól áll Senecához. (Állítólag Grünblatt volt a neve.) A kísérő tanulmány is kimerítő, gazdag, eleven. Egyetlen alkalma félreértésekre adhat alkalmat. Nevezetesen azt írod: „Messalinának ez nem volt elég.” (Kiemelés tőlem, Ö. I.) Nos, vitatható, mire utal a mutató névmás. Hallottam már olyan nézeteket, (igaz, hogy a Gresham, Anna, Pipacs, stb. köreiben), hogy ennek erotikus éle van. Igaz ez?

Még egyszer köszönöm könyvedet. Kissé meglepett, hogy két alakban jelent meg, ú. m.

1. Vásznonkötésben (Ára 16.- Ft)

2. Félbőr-kötésben (Ára 26 Ft.-)

E kettő közül én a vásznot kaptam. Nagyon elégedett vagyok vele... de csitt!

Ölel

Örkény Pista

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, [1966]

Kedves Jancsi!

Rohanok a postára. Adom föl. 26.50 az ára. Kemény kötés, színes borító, szerző arcképe.²²

Én is köszönöm, hogy te sem feledkeztél meg soha rólam, ha megjelent egy brosurád. Monográfiáid, több kötetes, jelentős, árban is nyomós műveid – ach, de hagyjuk!

Nem, ne hagyjuk. Valamit valamiért. Sóvár szemekkel álltam a könyvkiakatok előtt. De én nem szóltam.

Most se szólok. Legyen kötés, a messze jövőnek.

Ölel

Örkény Pista

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, [1966]

MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE

²¹ Seneca: *Játék az isteni Claudius haláláról*. Fordította, a jegyzeteket és az utószót írta: Szilágyi János György. Budapest, 1963.

²² Örkény István: *Jeruzsálem hercegnője*. Budapest, 1966.

Kedves Barátunk!

A Próza Szakosztály következő klub-estjén, 1966. december 6-án (kedden) este 1/2 6 órakor az Írószövetség Klubjában (VI. Bajza u. 18. I. em.)

Örkény István: Jeruzsálem hercegője c. novelláskötetéről rendezünk baráti beszélgetést.

A vitát vezeti: Ungvári Tamás
A klubestre szeretettel meghívjuk!

Budapest, 1966. november 28.

Üdvözlettel:
a Próza Szakosztály
vezetősége

A meghívó hátoldalán

Aki letarhált egy könyv erejéig
(Ft. 26.50)
annak k. kötelessége eljönni,
esetleg többedmagával,
minthogy félős, hogy a terem
üresen talál tátongani.
Ami kínos.

Ölel
Örkény István

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, 1968. november 18.

Kedves Jancsi (és t. társszerzői)!

Köszönöm a dedikációt és a könyvet, melyben rögtön elolvastam a *Fények és Árnyékok* c. fejezetet, mely nagyon kiválóan van megírva.²³ Nekem speciel nem tetszik a protohellénizmus kifejezés, és nem is érdemes ezért a nyilván szovjet V. D. Blatavszkij fenekét kinyalni. De ez csak kákán csomó keresés. Az is, hogy Platónnal kapcsolatban sok a túlbujánzó mondat. („A kor más épületein” 679. o., mosógép a megfejtőnek.) De most már igazán csak jót mondhatok, legföljebb még megem-

²³ Ritoók Zsigmond - Sarkady János - Szilágyi János György: *A görög kultúra aranykora. Peniklés százada*. Budapest, 1968. - ebben Fények és árnyékok (672-688.). A fejezet szerzője Szilágyi János György volt.

lítem, hogy így is, beleolvasásra, van némi kis egyenetlenség a kötetben a szerzők színvonala tekintetében, ebbe nem szívesen mennék bele, egyikük barátom, mégis, a Ritoók-Sarkady páros verhetetlennek látszik, bár (mindjárt utána) kiváló a Periklés művészei. Csak nem tudom, miért Periklés? Hogy végződik ez? Mint Kohn, Grün és Weisch? Vagy ez megint a Devecseri féle szabadsághegyi fonetika?

No most már igazán csak dicsérni foglak. De nem is tehetek mást, mert Ungvári mester meglátta könyvedet az íróasztalomon, felkiáltott: Isteni kötet! – márpedig ő mérvadó, még atekintetben is, hogy politikai szempontból is pozitív a könyv, mit már Blatavszkij is sejtetett. Most azonban elég e hülyéskedésből, már a Vilma királynő úton mondtam, hogy sokra fogod vinni, kicsit megvárattál, de végre mégis! Még építsethez is értesz, amiről akkor szó sem volt, mert neked egyetlen ház tetszett csak, de nem az epidaurosi Asklepios-szentély, hanem a fasori Szentpál-villa. Így tágul az emberi értelem.

Most én is írok egy vastag könyvet, hogy kvitteljek, árban, minőségben, súlyban. Csak nekem hány Süttőfia Süttőt kell összeírnom,²⁴ hogy utolérjek?

Öleléssel, kézcsókkal

Örkény Pista

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, [1973]

Vén fasz! Most kell doktorálni,²⁵ tök kopasz fővel, beszáradt zsigerekkel, 18 karátos aranyérrrel? Pót-protézissel a zsebedben, négykézláb föl a lépcsőn? Na, szép kis szocializmus, amelyik ilyen emberi roncsokat doktorrá avat!

Más egyéb észrevételem nincs. Sőt! Direkt kívánom, hogy Te légy a Magyar Népköztársaság legöregebb doktora. Majd mondják rólad: „Száztizennyolc éves, és még doktor!”

Minden jót
dr. Örkény István

Örkény István - Szilágyi János Györgynek, 1974. szeptember 6.

²⁴ Utalás Örkény novellájára: *A pogány Süttőfia Süttő gondolatai, miközben Vencellin abádszalóki prépost parancsára testét négyfelé szaggatták.* Megjelent: Örkény István: *Egyperces novellák.* Budapest, 1968. 276–277.

²⁵ Szilágyi János György 1973-ban nyerte el az MTA doktora, ún. nagydoktori címet. A doktori értekezés utóbb nyomtatásban, azonos címmel megjelent: *Etruszko-korinthusi vázafestészet.* Budapest, 1975. (Apollo könyvtár, 6.)

Kedves Jancsi!

Köszönöm Lukianoszodat. Sok érdekes megállapítása, elemzése tanulságos volt számomra, bár azt a kijelentést túl merésznek vélem, hogy Dittersdorffot a maga korában *legalább* olyan muzsikusnak találták, mint Mozartot. Ilyen nem-tudományos nézetek nem valók egy ilyen kiadványba.²⁶

Külön köszönöm a dedikációt, melyet - henye kézírásod következtében - többféleképpen olvastam. Úgy mint:

„E pricoloso sporgersi”,

„Wir fahren gegen Engelland”,

„Annak a kevesek közül, akire nem gondoltam írás közben”,

„El a kezekkel a forinttól!!!”

A harmadikat kivéve (mely otrombaságot nem is tételezek fel rólad) a többi egyformán megtisztelő.

Szeretettel ölel

Örkény Pista

---

²⁶ „A művészetek története számos példát ismer arra, hogy egy szellemi áramlat, egy stílusirány képviselői közül a maguk korában milyen kevésbé tudták megkülönböztetni az uralkodó vonásokat magukba gyűjtő átlagtehetségeket azoktól, akik számára a korstílus egy sokkal messzebb ható mondanivaló kifejezésének eszköze volt. Dittersdorffot a maga korában legalább olyan nagy zeneszerzőnek tartották, mint Mozartot.” - írta Szilágyi János György a Lukianosz kötethez írt utószavában. *Lukianosz összes művei*. I-II. Budapest, 1974. II.: 721. - a kötet Trencsényi-Waldapfel Imre emlékének szóló ajánlással jelent meg.